

3.6. Типиклаштириш қонуни

Типиклаштириш (хаётийлик қонуни)га уч асосий ҳислат билан характерланади.

Биринчи ҳислат – рангтасвирда одам характери ва ҳолатлар типиклиги ҳаракатларининг ривожланиши. Демак, биринчи асосий қонун *типик* характерлар орқали ягона умумлашган бадий образ яратиш ҳисобланади. Бунга И.Е.Репиннинг “Протодьякон” портрети мисол бўлаолади. Бундай бадий образ яратиш портретда кўрсатилган чехра ўхшаш ёки ўхшамаслигига эътибор бермай кузатсак рассом томонидан умумлаштирилган образ яратилганини кўрамиз. Репиннинг черков хизматчиларига бўлган муносабати ёрқин ифода этилганини кўриш мумкин. Индивидуал типаж хусусиятлари асосида социал типик образ яратган. (12 а-расм).

13 а - расм. И.Репин.
«Протодьякон».

Типиклаштириш қонунининг **иккинчи хусусияти** *рангтасвирда ҳаракат сезилиши, вақт даврида ҳаракат ривожланиши* деб қабул қилиниши мумкин.

Тасвирий санъат асарида типиклаштириш қонунида бу хусусият бўлмаса портрет қотиб қолган ҳолатда бўлиб ташқи кўриниши юзаки ҳаракат иммитациясида, ҳаётийликдан ҳеч нарса қолмайди. Шундай қилиб рассомдан ҳаёт характерини кўрабилиш, сезиш, воқеа муҳитида ҳаракат ривожини бера олиш

қобилиятини талаб қилади.

Мисол учун И.Репиннинг “Кутмаган эдилар” картинасида томошабин нафақат тасвирдаги турмадан қайтган оила аъзосини кўриб қоматларни идрок

килиши, балки персонажларнинг олдин қандай аҳволда нима билан шуғулланаётганини сезиш мумкин. Унинг кириб келиши (айни шу пайтни тасвирлаган) хонадаги одамлар ҳаракати сақланиб қандай аҳволга тушганлигини кўрсата олган. Яни кекса она ўрнидан туриб кутиб олишга интилаётгани, хотини роял чалишдан тўхтаб кириб келаётган эри томонга қайрилиб қараши акс эттирилиб ҳаракатлар кўрсатилган. Кутилмаган хурсандчилик, қувонч ёшлари, шовқинли сўровлар каби воқеа кулминацияси тасвирланган. Шундай қилиб картинада воқеа муҳити ҳаракати асарнинг жонли чиқишини таъминлаган. (13 а, б - расм).

Типиклаштириш қонунининг учинчи хусусияти **янгилиги** ҳисобланади.

Реалистик тасвирий санъатда ҳаётийликни ҳақиқий тасирлашдан ташқари рассом дунёни эстетик жиҳатдан уни юксакликка кўтаради.

Борлиқни ўрганиб эстетик тасвирлаш санъатнинг специфик томонлардан бири ҳисобланади. Акс ҳолда асар ўзининг қарама-қарши томони бўлган санъатга тескарилигини кўрсатади. Табиийки рассом томонидан рангтасвир ечимида янгилик, ихтиро ва бадиий образда эстетик сифатларни ўзида шакллантириши лозим. Ҳақиқатан, оламни эстетик ихтиро қилиш Микеланжело, Тициан,

13 б - расм. И.Пепин. «Кутмаган эдилар» картинаси.

Рембрант, А.А.Пластов, Р.Ахмедов, Б.Жалолов каби рассомлар ижодида кўрамиз. Уларнинг асарларида бадиий воситалар ва янгилик тушунчалари мавжуд. Шунингдек, янгиликни манзара жанрида А.К.Саврасовнинг “Қарғалар учиб келди”, И.И.Левитаннинг “Олтин куз” ва А.И.Куинжининг “Қайинзор” асарларида ҳам кўришимиз мумкин.